یادداشت سردبیر

امین مالکی
هیأت علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

شماره چهارم نشریه «سیاست‌پژوهی بازرگانی و توسعه» با موضوع اصلی جنگ تجاری تهیه شده است. تقریبا شش‌ماه پیش، رییس‌جمهور آمریکا با اعلام افزایش شدید تعرفه‌ها، به سطوحی که از دهه ۱۹۳۰ تاکنون دیده نشده بود، جهان را شوکه کرد. از آن زمان، او از برخی تعرفه‌ها عقب‌نشینی کرده، اما برخی دیگر را اعمال کرده است، دلایل خاص ترامپ در اعمال تعرفه‌های بیشتر امروز باعث ایجاد عدم اطمینان مداوم در فضای تجارت بین‌الملل شده است. به‌نظر می‌رسد او در آینده نزدیک قصد دارد در سفری طولانی به آسیا، با ژاپن، کره‌جنوبی و چین به توافقاتی دست یابد. آنچه مشهود است، ترامپ به شدت نیاز دارد تا نوعی پیروزی را در اعمال تعرفه‌ها اعلام کند تا بتواند به مسیر خود ادامه دهد. امروز حتی در داخل حزب جمهوری‌خواه، سیاست‌های تعرفه‌ای او با مشکل مواجه است؛ به‌طوری که ۵۲ سناتور به تعرفه‌های برزیل رای منفی داده‌اند و سناتورهای ایالت‌های قطب کشاورزی از توقف خرید سویای آمریکا توسط چین ابراز نگرانی کرده‌اند. سیاست‌های تعرفه‌ای آشفته آمریکا سه آسیب جدی به اقتصاد این کشور تحمیل کرده است که عبارتند از ۱- بوروکراسی و تقلب، ۲- انجماد بازار کار و ۳- از دست رفتن اعتبار جهانی. در حال حاضر حتی اگر بدترین شرایط از نظر قیمت‌ها و عدم قطعیت تمام شده باشد، واضح است که تعرفه‌های ترامپ آسیب‌های ماندگاری به اقتصاد آمریکا و البته نظم اقتصادی جهانی وارد کرده است.

۱. بوروکراسی و تقلب

واقعیت این است که خارجی‌ها هزینه تعرفه‌های بالاتر را پرداخت نکرده‌اند و قیمت‌هایی که خارجی‌ها با آنها کالاها را به آمریکا می‌فروشند، تنها کمی بالاتر از یک سال پیش شده است. در حالی که برای جبران اثر قیمتی تعرفه‌ها، این قیمت‌ها باید بیش از ۱۰ درصد کاهش می‌یافتند. بنابراین، در واقع، خارجی‌ها سهم قابل توجهی از تعرفه‌ها را متحمل نشده‌اند. پس چرا تعرفه‌ها تأثیر بیشتری بر قیمت مصرف‌کننده نداشته‌اند؟ مرور بر تحلیل‌های متفاوت در این زمینه این نتیجه را به‌دست می‌دهد که کسب‌وکارهای آمریکایی از افزایش قیمت‌ها خودداری و هزینه را به جای انتقال به مصرف‌کنندگان، خود جذب کرده‌اند. از آنجایی که این وضعیت نمی‌تواند برای همیشه ادامه یابد، این نشان می‌دهد که تورم به مراتب بیشتری در راه است. اگر نرخ تعرفه را در عمل حاصل تقسیم مبلغ واقعی وصول‌شده به‌عنوان درآمد تعرفه بر ارزش واردات بدانیم، آمارها نشان می‌دهد که تعرفه‌ها در آمریکا در عمل، اگرچه افزایش داشته‌اند، اما به اندازه تعرفه‌های مصوب روی کاغذ افزایش نیافته‌اند. طرح تعرفه جدید بسیار

پیچیده است و نرخ‌های بسیار متفاوتی بسته به اینکه کدام کالا از کدام کشور وارد می‌شود، دارد و لذا این امر فرصت‌های زیادی را برای واردکنندگان ایجاد می‌کند تا با مدیریت طبقه‌بندی مجدد محصولات خود، قیمت تمام‌شده را پایین نگه دارند. بخشی از این تغییر طبقه‌بندی کاملا قانونی است. در سال ۲۰۲۴، تنها ۳۸ درصد از واردات آمریکا از کانادا تحت توافق‌نامه تجارت آزاد و با تعرفه صفر وارد می‌شد که عددی پایین محسوب می‌شود، دلیل اصلی آن نیز احتمالا کاغذبازی بود. در واقع تأیید اینکه یک کالا با قوانین تجارت آزاد مطابقت دارد، نیاز به اسناد و مدارک زیادی دارد. به ویژه برای صادرکنندگان کوچک‌تر، این کاغذبازی اغلب ارزش انجام دادن نداشت. اکنون تعرفه‌ها بسیار بالاتر هستند و انجام کارهای اداری اضافی به‌صرفه شده است. در نیمه سال ۲۰۲۵، ۸۱ درصد از واردات آمریکا از کانادا بدون عوارض گمرکی و ذیل توافق‌نامه تجارت آزاد وارد شده است. این موضوع به هزینه پنهان تعرفه‌ها اشاره دارد و نشان می‌دهد که شرکت‌ها هزینه‌های اداری قابل توجهی را برای مقابله با یک سیستم تعرفه‌ای بسیار پیچیده‌تر متحمل شده‌اند. اما راه‌های دیگر برای اجتناب از تعرفه‌ها وجود دارد که ممکن است چندان قانونی نباشند یا به‌هر حال اهداف تعرفه‌ها را خنثی کنند. کالاهایی از کشورهایی که مشمول تعرفه‌های بالا هستند، ممکن است از طریق کشورهایی که با تعرفه‌های پایین‌تری مواجه هستند صادر شوند. همچنین صادرکنندگان ممکن است راه‌هایی برای تغییر برچسب کالاهایی که می‌فروشند پیدا کنند تا واجد شرایط نرخ‌های پایین‌تر باشند. در واقع نظام تعرفه‌ای جدید سطح تقلب را افزایش داده و داده‌های تجاری این کشور را به تدریج غیرشفاف‌تر ساخته است و با تقویت این رفتارها حتی احتمال دارد به هزینه تخریب نظام آماری و اطلاعاتی تجارت خارجی، تورم کمتر از حد انتظار شود.

۲. انجماد بازار کار

مساله دیگر عدم قطعیت و بازار کار منجمد در آمریکا است. قرار بود تعرفه‌های ترامپ باعث احیای تولید در آمریکا شود، اما تاکنون این اتفاق نیفتاده و این تا حدودی به این دلیل است که برخی از تعرفه‌های ترامپ، به ویژه بر فولاد و آلومینیوم، هزینه‌های تولیدکنندگان آمریکایی را به میزان قابل توجهی افزایش داده‌اند، اشتغال آمریکا در بخش صنعت ساخت کاهش یافته اما این کاهش از ناحیه اخراج‌های گسترده نبوده است (اگرچه چندین کارفرمای بزرگ از جمله «آمازون» و «یوپی‌اس» در چند روز گذشته اهداف خود برای اخراج در مقیاس‌های قابل توجه را اعلام کرده‌اند). این کاهش به واسطه نرخ بسیار پایین استخدام‌ها است. امروز اقتصاد بدون استخدام، زندگی را برای جوانانی که تازه وارد بازار کار آمریکا می‌شوند و همچنین برای کسانی که به هر دلیلی شغل خود را از دست داده‌اند، بسیار دشوار کرده است. در حال حاضر کارگران جوان در آمریکا شاهد کمترین رشد دستمزد از سال ۲۰۱۱ هستند که با توجه به افزایش تورم، این یک ضربه جدی به کارگران آمریکایی است. آنچه مسلم است سرمنشاء تمامی این آثار عدم قطعیتی است که از مجرای سیاست‌های تعرفه‌ای ناشی از خشم و عصبانیت ایجاد شده است، در حال حاضر همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد به‌نظر می‌رسد ترامپ در تور آسیایی روزهای آتی خود به دنبال ایجاد ثبات در تصویر تعرفه‌ها خواهد بود؛ چرا که آمریکا برخی از تعرفه‌های بسیار بالایی را که وضع کرده یا تهدید به وضع آنها کرده است را در قبال وعده‌های مبهم سرمایه‌گذاری این کشورها در آمریکا کاهش خواهد داد.

۳. آسیب بلندمدت به نظم جهانی و اعتبار آمریکا

هر آنچه ترامپ طی دوره دوم ریاست‌جمهوری خود در زمینه تجارت انجام داده، علاوه بر غیرقانونی بودن، نقض توافق‌نامه‌های گذشته آمریکا با سایر کشورها بوده است. آمریکا با هر نتیجه‌ای از این جنگ تجاری خارج شود، به‌عنوان کشوری خواهد آمد که دیگر نمی‌توان به آن اعتماد کرد که به وعده‌هایش عمل کند. به‌طور خاص اگر به رویارویی آمریکا با چین نگاه کنیم، نتیجه نهایی نمایش ضعف آمریکا و قدرت چین است. چین ممکن است برخی امتیازات ظاهری ارائه دهد (مانند وعده خرید مقداری

سویا). اما واقعیت که برای همه در جهان آشکار است، این است که ترامپ چین را تهدید به تعرفه‌های بسیار بالا کرد، اما وقتی چین شروع به محدود کردن صادرات عناصر خاکی کمیاب و سایر نهاده‌های صنعتی کرد، از موضع خود عقب‌نشینی کرد. چین دست بالا را داشت و آن را بازی کرد. در واقع، چین اکنون آشکارا در حال پیروزی در مناقشه ژئوپلیتیکی خود با آمریکا است. آمریکایی که قبلا می‌توانست روی حمایت متحدان دموکراتیک خود حساب کند، اکنون آنها را از خود بیگانه کرده و به‌خاطر زیر پا گذاشتن خودسرانه توافقات، شهرت پیدا کرده است. واقعیت این است که اگر قبلا آمریکا اهرم اقتصادی بی‌رقیبی داشت، اکنون جهان می‌داند که چین اهرم‌های بیشتری دارد.

در انتها، در سالی که آسمان ایران چندان رادی به باران نکرده و حق دارد قلم تا به‌حال پاره‌ای اوضاع بگرید، وجود همکارانی که نه فقط دیداری سخت نیکو دارند، که خط و قلم ایشان نیز همچون رویشان است، امیدها را در دل زنده می‌دارد. گنجشک را آشیانه باز طلب کردن محال است و بدون همکاری این بزرگواران، حقیر صرفا سنگ منجنیقی به آبگینه می‌کردم. همچنین قدردان حضور محتشم رییس جدید موسسه جناب آقای «حسین مدرس‌خیابانی» هستم که با راهنمایی‌های متعدد و پیگیری امور زمینه‌ساز تهیه این شماره شدند. ایام عزت ایشان مستدام باشد. در ضمن، وامدار زحمات فراوان جناب آقای «مهدی کشاورز افشار» در زمینه طراحی جلد و صفحه‌آرایی هستم.